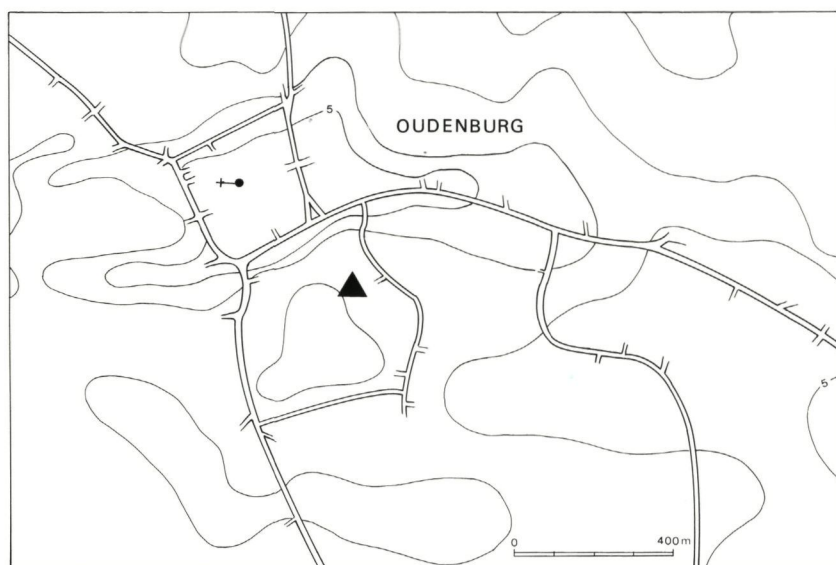

Speuren onder het sportveld Romeinse en middeleeuwse sporen ten zuiden van de Stedebeek te Oudenburg (prov. West-Vlaanderen)

Interimverslag 1990-1992

Yann Hollevoet

1 Lokalisatiekaart.

Location map.

1 Inleiding

De jongste jaren worden door het *Instituut voor het Archeologisch Patrimonium* opnieuw opgravingen verricht te Oudenburg. Dit onderzoek, uitgevoerd met medewerking van het stadsbestuur¹, concentreert zich op terreinen gelegen ten zuiden van de historische stadskern (fig. 1), binnen het in herziening gestelde bijzondere plan van aanleg nr. 4: wijk sportcentrum. Ten gevolge van deze herziening zal het uitzicht van een uitgestrekte zone tijdens de komende jaren aanzienlijke wijzigingen ondergaan. Als belangrijkste blikvangers vermelden we hier de inplanting van een

nieuwe verkaveling op de terreinen gelegen achter de bebouwing langsheen de Westkerksestraat en de bouw van een sporthal langs de Bekestraat.

Systematische veldkarteringen uitgevoerd in 1984-1986, evenals de inventarisatie van enkele vondsten in particulier bezit, lieten vermoeden dat ook dit stukje Oudenburg op archeologisch vlak heel wat te bieden had². De realisatie van de verschillende projecten zou ongetwijfeld een belangrijke aantasting van het aldaar aanwezige bodemarchief met zich meebrengen, wat de opgraving ervan dan ook onafwendbaar maakte.

Directe aanleiding tot het onderzoek vormde de vondst van Romeins schervenmateriaal bij de aanleg van een leiding op het stedelijke sport- en speelplein *De Tune*, eind september 1989 (fig. 2: 1)³. Dit materiaal was afkomstig van een aantal Romeinse bewoningssporen - o.a. (afval-?) kuilen - en het betrof nagenoeg uitsluitend aardewerkfragmenten uit het Hoge Keizerrijk: overwegend scherven van gewone gebruiksceramiek, maar ook een weinig *terra sigillata*, waaronder verscheidene fragmenten van een Drag. 37 afkomstig uit het Oostgallische productiecentrum Rheinzabern en toe te schrijven aan de ateliers van Comitalis VI, te dateren in de eerste helft van de 3e eeuw (fig. 11: A)⁴. De aangesneden sporen bevonden zich circa 150 m ten zuiden van de veronderstelde grens van de uitgestrekte nederzetting uit het Hoge Kei-

1 In het bijzonder zijn hier de heren I. Dereeper, burgemeester, en G. Mergaert, secretaris, te danken voor hun medewerking.

2 Hollevoet 1985, 73 en 82-83; dossiers OUDENBURG 54, 133-135, 150, 163, 177 & 235.

3 Hollevoet 1990b.

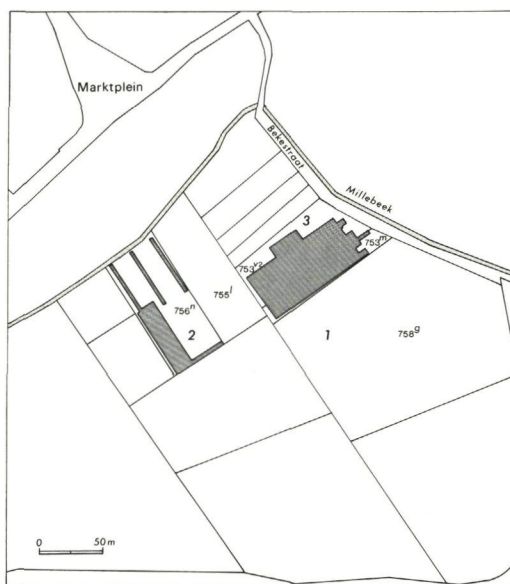
4 Karnitsch 1959; Ludowici & Ricken 1948; Ricken & Fischer 1963.

zerrijk en aanvankelijk werd dan ook gedacht dat het ging om de resten van een kleine bewoningskern los van de *vicus* op de zandige opduiking. Het recente onderzoek heeft evenwel aangetoond dat aan het bestaan van deze losse bewoningskern sterk kan getwijfeld worden (*cf. infra*).

2 Het onderzoek

Bij het nieuwe onderzoek werd voornamelijk de nadruk gelegd op twee terreinen gelegen binnen de uitbreiding van het sportplein. Het eerste - terrein A (fig. 2: 2) - paalde aan de geplande verkaveling en zou in de toekomst opgenomen worden in een nieuw voetbalveld. Op terrein B (fig. 2: 3), langs de Bekestraat, zou men de sporthal *Ter Beke* optrekken. Door de relatief lage ligging van beide terreinen en de ermee gepaard gaande extreem hoge grondwaterstand tijdens het grootste deel van het jaar, kon slechts gedurende een beperkt aantal maanden effectief gegraven worden. Van juli tot half november 1990 concentreerde het onderzoek zich op terrein A en werd een eerste verkennende sleuf uitgezet op terrein B. In 1991, van begin augustus tot half-november, werd het grootste deel van terrein B aan een systematisch onderzoek onderworpen. De opgravingen moesten zich in 1992 noodgedwongen beperken tot een controle op terrein B, ter afsluiting, niettegenstaande het aanvankelijk de bedoeling was om reeds een aanvang te maken met het onderzoek van de gronden gelegen binnen de nieuwe verkaveling. In totaal kon slechts 5.000 m² effectief onderzocht worden.

Bij de opgravingen kwamen sporen uit zeer diverse periodes aan het licht. Enkele losse vuursteenartefacten buiten beschouwing gelaten, dateert de oudste vondst mogelijk uit het einde van de metaaltijden of de vroeg-Romeinse periode. Het gros der sporen valt evenwel in het Hoge Keizerrijk te situeren; het betreft vooral een perceels-grachtencomplex en de aanzet van een grafveld met talrijke incineratiegraven en enkele inhumaties. Zeldzaam zijn de sporen die met zekerheid tot de laat-Romeinse periode kunnen gerekend worden. Enkele losse vondsten wijzen mogelijk op Merovingische bewoning vlakbij de site. Belangrijk is verder ook de vondst van een kleine bewoningskern uit de 11e-12e eeuw.

2 De onderzochte terreinen.

The excavated areas.

Tenslotte valt de aanwezigheid op te merken van enkele losse laat- en/of post- middeleeuwse vondsten en structuren.

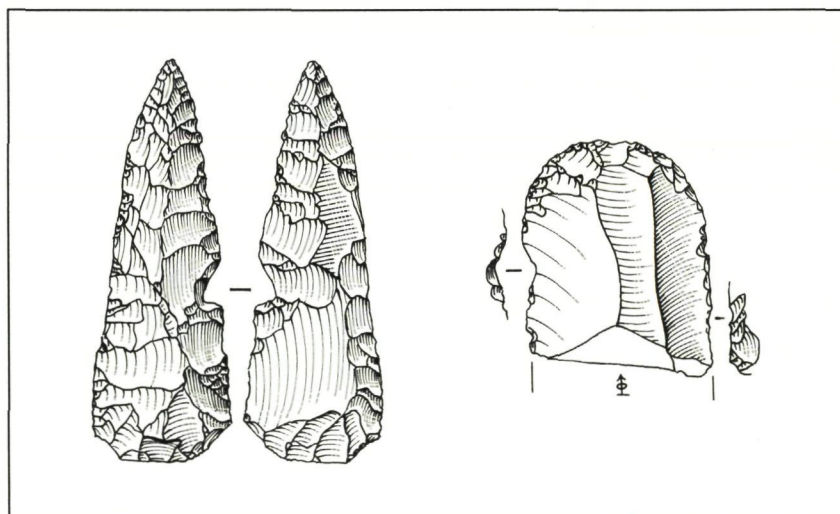
2.1 DE PRE-ROMEINSE VONDSTEN

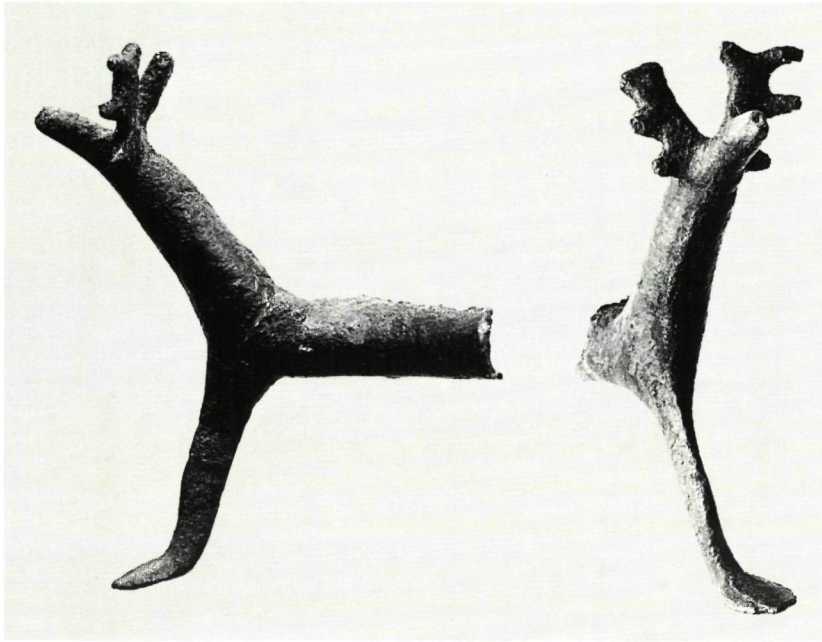
Bij de opgravingen kwamen een aantal losse vuurstenen artefacten aan het licht. Op terrein A werd een slagvlakverfrissingsafslag aangetroffen. De vondsten op terrein B waren iets talrijker en omvatten vooral stukken die wellicht thuis horen in het neolithicum of de vroege bronstijd: een pijlpunt (fig. 3: 1) en een schrabber (fig. 3: 2) alsook vier afslagen van gepolijste bijlen. De stukken bevonden zich doorgaans in de vullingspakketten van Romeinse sporen of

3 Steentijdvondsten.

Sch. 1:1.

Stone Age finds. Scale 1:1.

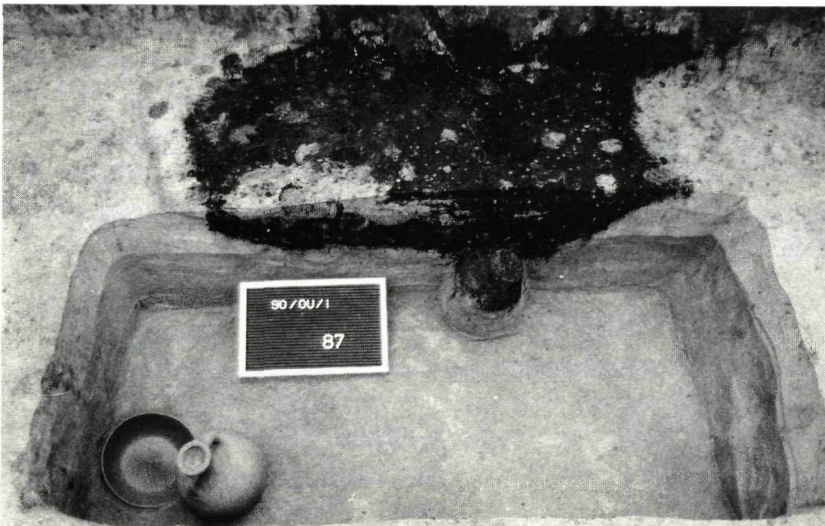
4 *Fragment van een met dierkoppen versierde bronzen driepikkel. Sch. 1:1.*
Fragment of a bronze tripod decorated with animal heads. Scale 1:1.

5 Van De Weerd & De Laet 1943, 9-10.

6 Boucher 1990; De Laet 1973, 325; Faider-Feytmans 1979, 132.

7 Callebaut, Pieters & Van Durme 1987, 266-267.

5-7 *Crematiegraven uit de 2e eeuw.*
Second century cremation graves.

op de grens tussen de verspitte lagen en het natuurlijke zand.

2.2 DE ROMEINSE SPOREN

2.2.1 De vroeg-Romeinse tijd

Door P. Vanwanzele werd in 1990, aan het oppervlak van terrein A, een beschadigd fragment van een met dierkoppen versierde bronzen driepikkel aangetroffen. Het stuk dat vermoedelijk een hert voorstelt (fig. 4), vertoont een opmerkelijke gelijkenis met een volledig exemplaar, opge-

baggerd uit de Dender te Geraardsbergen en bewaard in het Sint-Janshospitaal te Aalst ⁵. Doorgaans worden dergelijke driepikkels in de late ijzertijd of omstreeks de Romeinse verovering gesitueerd ⁶, hoewel hier zelden bewijselementen voor zijn. Ook voor de oppervlaktevondst van Oudenburg ontbreken externe dateringscriteria. Enige jaren terug werd bij de opgravingen in de Sint-Pietersabdij te Dikkelvenne wel een soortgelijk stuk aangetroffen in een middeleeuwse laag ⁷, wat bijgevolg een jongere datering niet helemaal onmogelijk maakt.

2.2.2 Het Hoge Keizerrijk

Het in 1990-1992 doorgevoerd onderzoek bracht vooral nieuwe gegevens aan het licht met betrekking tot de Romeinse aanwezigheid tijdens het Hoge Keizerrijk: de aangesneden sporen omvatten een nieuw grafveld op terrein A en een perceelsgracht-complex met bijhorende stucturen op terrein B.

In de zuidelijke helft van terrein A werd de aanzet aangetroffen van een grafveld dat naast enkele inhumaties vooral crematies bevatte. Zowel in oostelijke als in noorde-

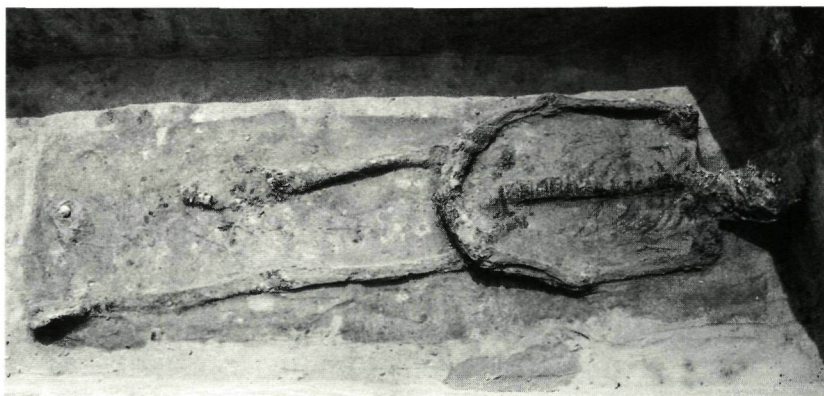

lijke richting kon de begrenzing ervan min of meer achterhaald worden. De incineratiegraven zijn duidelijk in de meerderheid - tenminste tachtig exemplaren - en allen van hetzelfde type (fig. 5-7): een kleine grafkuil van soms zeer verschillende afmetingen met daarin verbrand been, houtskool, sterk geoxydeerde ijzeren nagels en soms fragmenten van aarden vaatwerk dat niet zelden secundair verbrand is. Vaak werden dan in een kleine nis nog enkele bijgiften geplaatst: steeds aardewerk dat soms vergezeld is van een slecht bewaarde munt en zeer vaak ook van een kleine hoeveelheid verbrand been. Enkele *terra sigillata*-schalen, een kom in Eifel waar en een bord in Pompejaans rood aardewerk buiten beschouwing gelaten, omvat het aarden vaatwerk uit de nissen bijna uitsluitend drinkgerei: bekers in *terra nigra*-achtige waar, geverniste bekers - o.m. een Castorbeker, een ingesnoerde beker met rolstempelversiering en verschillende bekers met zandbestrooiing - bekers in grijs zandig baksel van zeer uiteenlopend formaat en vorm, verschillende kleine potjes of bekers in grof verschaald zgn. kustaardewerk alsook enkele kruiken en kruikamforen.

Al dit aardewerk laat toe een eerste inzicht te verwerven in de chronologie van het grafveld. Het geheel lijkt vooral thuis te horen in de 2e eeuw - mogelijk vooral de eerste helft ervan - maar enkele graven zijn duidelijk jonger. Deze datering wordt voor een deel bevestigd door de determinatie van de munten⁸.

Tenminste vier, maar vermoedelijk vijf inhumaties werden bij de opgravingen aangesneden (fig. 8). Deze hebben meestal een vrij uiteenlopende oriëntatie en slechts in één geval werden resten van een houten bekisting aangetroffen. Het skelet is doorgaans op de rug geplaatst, de handen al dan niet samengebracht op het bekken. Met uitzondering van een gecorrodeerde ijzeren armband, ontbreken grafgiften volledig. Voor de datering van de inhumatiegraven is men vooralsnog aangewezen op indirecte informatie: een graf oversnijdt een incineratiegraf terwijl een tweede gelegen is onder een gracht. Een derde graf is bij de aanleg van een incineratiegraf verstoord. Deze gegevens laten toe te veronderstellen dat beide grafrituelen gelijktijdig voorkwamen.

Een aantal structuren lijken min of meer gelijktijdig te zijn met de bezetting van het

8 Inhumatiegraf uit het Hoge Keizerrijk.

Inhumation of Mid-Roman period.

grafveld. Het betreft in de eerste plaats verscheidene zeer ondiepe greppelstructuren die soms vrij grote brokken houtskool bevatten; niet zelden worden ze oversneden door graven (zowel incineraties als inhumaties) en doorgaans tast men in het duister omtrent de juiste functie ervan. Sommige zijn mogelijk te interpreteren als de resten van greppelstructuren rond - al dan niet verdwenen - graven. Langs de westrand van de opgraving werd wellicht een dergelijke veel grotere structuur aangesneden.

Een aantal min of meer haaks op elkaar georiënteerde grachten zijn vermoedelijk iets jonger; onder de vullingspakketten van één der grachten vonden we een inhumatiegraf. Verder werden tussen de begravingen nog twee kuilen met diereskeletten aangetroffen. Het eerste bevatte de resten van een hond, terwijl het tweede, met een paarskelet, slechts gedeeltelijk kon onderzocht worden. Sommige vondsten uit de vulling laten evenwel vermoeden dat deze laatste structuur veeleer niet vóór de laat-Romeinse periode moet gedateerd worden.

In de noordelijke helft van terrein A werden sporen aangesneden die ongetwijfeld met de meer noordelijk gelegen bewoning op de zandrug in verband te brengen zijn. Het betreft losse paalsporen, enkele verspreide kuiltjes, grachtjes of greppeltjes, een drietal poelen en een waterput met vlechtwerkbeschoeiing. Een gracht bevatte heel wat dierlijk botmateriaal, vooral slachtafval. Wellicht moeten de meeste van deze sporen in een structuur passen, vergelijkbaar met deze die op grotere schaal nader kon onderzocht worden op terrein B.

Ook op terrein B zijn de sporen uit het Hoge Keizerrijk bijzonder talrijk (fig. 9:

8 Determinatie van de Romeinse munten door de heer J. Van Heesch (Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel), waarvoor bijzondere dank.

9 Het terrein langs de Bekestraat: algemeen opgravingsplan.

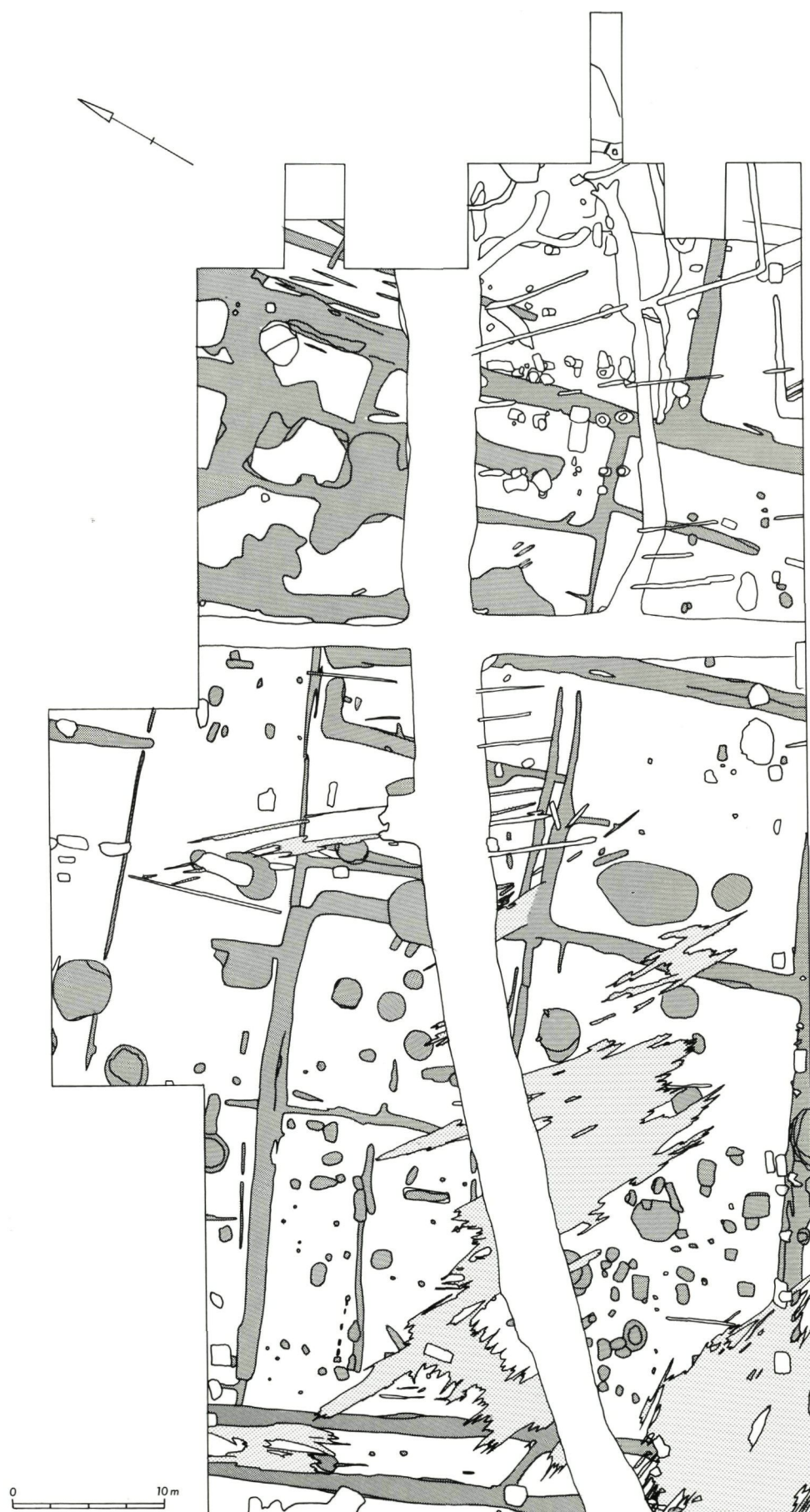
1. De sporen uit het Hoge Keizerrijk (donker grijs).

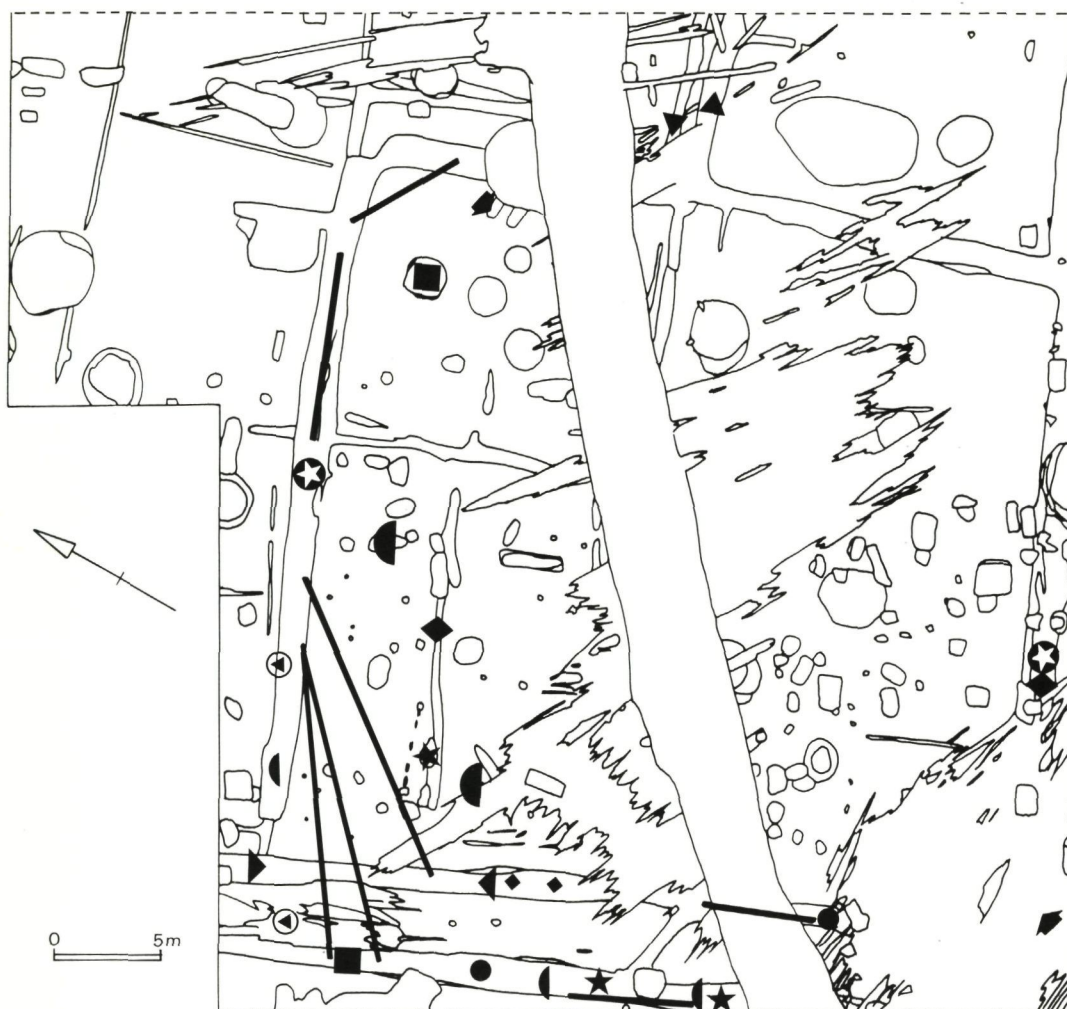
2. De laat-Romeinse karresporen (licht grijs).

The area along the Bekestraat: general excavation plan.

1: Mid-Roman features (dark).

2: Late Roman cart-tracks (light).

10 Refitting van aardewerk uit het Hoge Keizerrijk.

1. De lijnen hebben betrekking op aan elkaar passende fragmenten van éénzelfde individu.

2. De verschillende symbolen vertegenwoordigen telkens één individu waarvan fragmenten in verschillende structuren of op verschillende plaatsen binnen eenzelfde structuur werden aangetroffen maar die niet aan elkaar passen; het betreft overwegend fragmenten van Drag. 37 met duidelijk herkenbare versiering.

Refitting of Mid-Roman Pottery.

1. Lines link the fitting fragments of the same individual.

2. Different symbols represent each individual of which no fitting fragments were recovered from different features or at different places within the same feature; it mainly concerns fragments of Drag. 37 with clearly recognizable ornaments.

1). Het gaat in de eerste plaats om heel wat gedempte grachten en greppels die niet zelden haaks op elkaar georiënteerd zijn en wellicht als perceelsgracht kunnen geïnterpreteerd worden; verschillende van die grachten zullen vermoedelijk ook een afwaterende functie hebben gehad. Ze omsluiten onder andere een min of meer vierkant perceel van circa 32 op 32 m.

Daarnaast omvatten de aangesneden sporen ook de resten van twee vierkante houten waterputten, verscheidene drinkpoelen voor het vee en heel wat kuilen die zowel qua vorm en grootte als qua vulling grote onderlinge verschillen vertonen en die te interpreteren zijn als afvalkuilen, boomkuilen en/of rooikuilen. Heel wat van deze structuren werden intensief bemonsterd op zaden en vruchten, klein botmateriaal, keverresten en één poel zelfs op mijten.

Het vondstenmateriaal dat in deze verschillende structuren werd aangetroffen, is bijzonder talrijk en zeer gevarieerd. Het betreft overwegend aardewerkfragmenten - in totaal zowat 15.000 stuks⁹ - en een nauwkeurig onderzoek van deze categorie vondsten laat niet enkel toe de verschillende sporen te dateren, maar licht ons tevens in omtrent bepaalde depositionele processen die binnen de site hebben plaatsgegrepen. Een beter begrip van deze processen kan van grote hulp zijn bij de ruimtelijke interpretatie van het opgegraven areaal¹⁰. Uit een eerste oppervlakkige verwerking van bepaalde aardewerkcategorieën - onder meer de *terra sigillata* - blijkt duidelijk dat al dan niet aan elkaar passende fragmenten van éénzelfde individu worden aangetroffen in verschillende structuren verspreid over het terrein of op diverse plaatsen binnen eenzelfde structuur (fig. 10)¹¹.

9 Het grootste deel van de ceramiek wordt door de heer M. Gilté verwerkt in het kader van een licentiaatsverhandeling aan de Universiteit Gent.

10 Hodder 1982, 56-65; Schiffer 1987, 47-98.

11 Hofman 1992; Moorhouse 1986, 88-97.

11 Romeins aardewerk.

A. Fragmenten van een Drag. 37 uit Rheinzabern.

B. Luxewaarengewoongebruiksaardewerk uit het Hoge Keizerrijk.

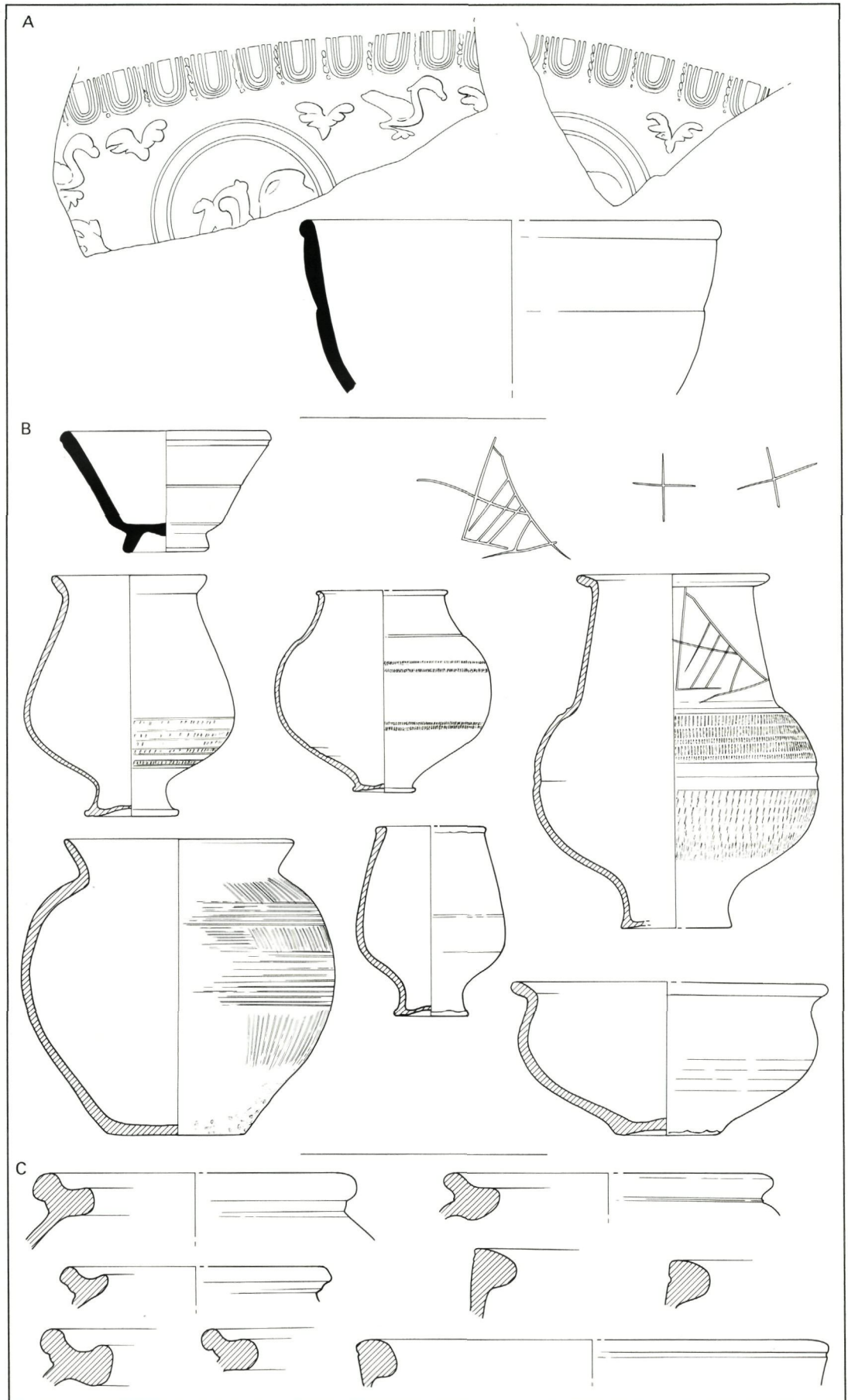
C. Laat-Romeinse zgn. Eifelwaar. Sch. 1:3.

Roman pottery.

A. Fragments of a Drag. 37 from Rheinzabern recovered during works executed on the municipal sports- and playground *De Tune*.

B. Fine wares and common pottery of Mid-Roman period from area B.

C. Late Roman so-called Eifel-ware from area A. Scale 1:3.

Deze vaststelling laat vermoeden dat de meeste grachten op hetzelfde moment werden gedempt.

De aardewerkvondsten omvatten vooral fragmenten van gebruiksceramiek, zowel in gewoon aardewerk als in luxewaar (fig. 11: B). De grootste groep gewoon aardewerk is reducerend gebakken en zowel verschaald met zandig materiaal als met schervengruis. Deze laatste groep - het zgn. kustaardewerk - is vrij homogeen en ongetwijfeld lokaal vervaardigd; de groep omvat vooral kommen of borden en potten. Bij de eerste groep komen naast kommen of borden en potten ook bekers voor, onder meer een vrij kenmerkend type met hoge konische hals, bolle buik met rolstempelpersiering en een vrij uitgesproken voetje; één exemplaar is op de hals voorzien van een *graffito*. Voor heel wat stukken in dit grijs zandig baksel zijn talrijke parallellen aan te wijzen in het noorden van Frankrijk en het valt dan ook niet te betwijfelen dat de meeste productie-centra van dergelijke ceramiek in dat gebied moeten gezocht worden¹². Dit is zeker het geval voor het zgn. Arras-aardewerk dat in het vondstcomplex evenwel slechts in vrij geringe hoeveelheid is vertegenwoordigd. Daarnaast is het niet uitgesloten dat voor sommige stukken het herkomstgebied veel eerder aan de overzijde van het Kanaal dient gezocht te worden¹³. De luxewaar omvat vooral *terra sigillata* waaronder fragmenten van een 100-tal Drag. 37 met reliëfversiering, overwegend afkomstig uit Trier en Rheinzabern. Zgn. *terra nigra* werd slechts in kleine hoeveelheden aangetroffen en is niet zelden van een minderwaardige kwaliteit. Bij het gevernist aardewerk is vooral de zgn. metaalglansteknik goed vertegenwoordigd. Voor het overige omvat het vondstenmateriaal ook een olie-lampje in zgn. gevernist aardewerk, twee fragmenten van pijparden beeldjes en een weinig glas. Tenslotte valt de vondst van een ringsteen in *nicolo* met jachtafereel aan te stippen (fig. 12)¹⁴.

2.2.3 De laat-Romeinse tijd

Op terrein A werden enkele crematiegraven aangetroffen onder de vullingspakketten van een vrij uitgestrekte structuur die op basis van het vondstenmateriaal thuis hoort in de laat-Romeinse periode.

12 Ringsteen in *nicolo* met jachtafereel uit het Hoge Keizerrijk. Sch. 4:1. Roman intaglio of *nicolo* with hunting scene. Scale 4:1.

Vermoedelijk betreft het hier de resten van een depressie waarvan de opvulling grotendeels onder natuurlijke omstandigheden moet gebeurd zijn. Aan de basis van de depressie werden plaatselijk karresporen onderscheiden. Soortgelijke sporen kwamen tevens voor in de noordwestelijke hoek van hetzelfde terrein en in de zuidwestelijke helft van het terrein langs de Bekestraat (fig. 9: 2).

Het vondstenmateriaal uit deze karresporen is vaak zeer gefragmenteerd en omvat, naast heel wat residueel schervenmateriaal uit het Hoge Keizerrijk, een weinig laat-Romeinse *archaeologica*. Het betreft onder meer fragmenten van *terra sigillata* met radstempelpersiering uit de Argonne - te dateren na het midden van de 4e eeuw¹⁵ - en grijs tot blauwgrijs geglad aardewerk. Bijzonder goed vertegenwoordigd op het terrein A is tevens de grove Eifelwaar van het Mayen-type (fig. 11: C): de meest voorkomende vormen zijn zgn. kookpotten met dekselgeul van het type Alzei 27 en kommen met naar binnen verdikte rand Alzei 28. Buiten context werden op hetzelfde terrein ook een 30-tal 4e-eeuwse munten aangetroffen¹⁶.

2.3 DE POST-ROMEINSE SPOREN

2.3.1 Vroeg-middeleeuwse vondsten

Van groot belang voor de algemene problematiek van de bewoningscontinuïteit tussen het begin van de 5e eeuw en de 10e-11e eeuw is de vondst - op beide terreinen -

12 Tuffreau-Libre 1980 en 1988.

13 In het verleden werd te Oudenburg reeds import-aardewerk uit Engeland aangetroffen; Fulford 1977, 60.

14 Sas 1992, 245.

15 Hübener 1968.

16 Cf. voetnoot 7.

13 Vereenvoudigd grondplan van de 12e-eeuwse nederzetting.

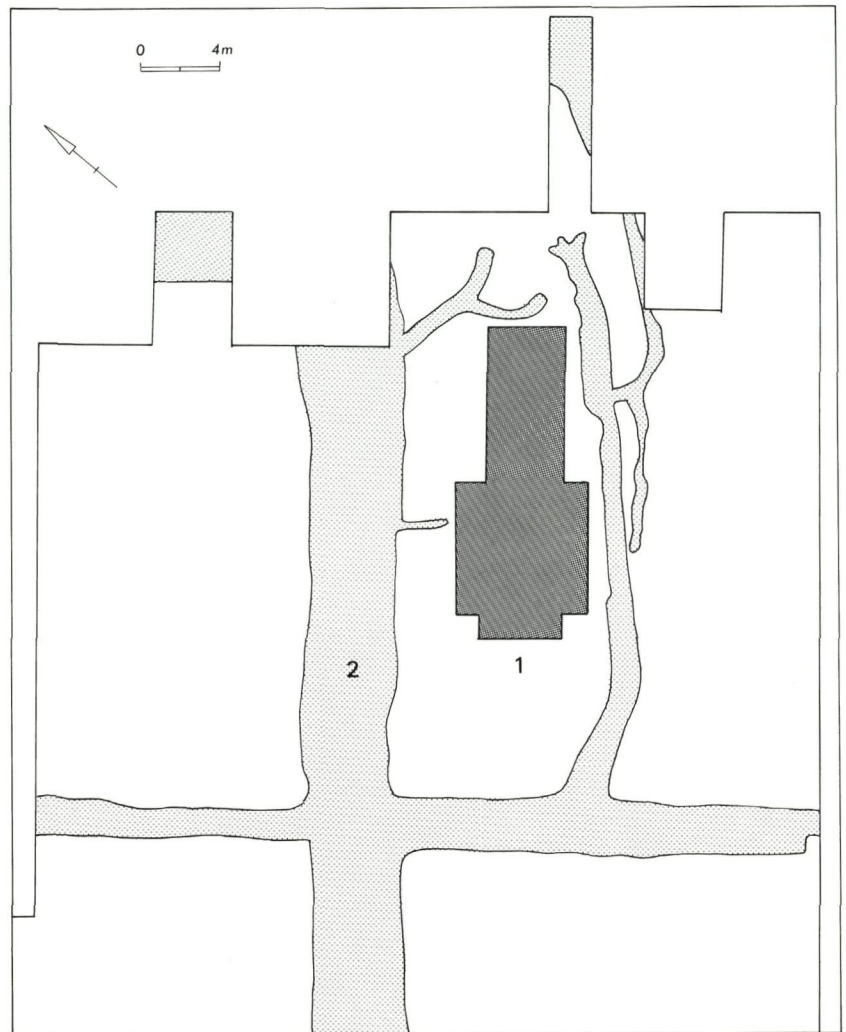
1: gebouw;

2: greppels en grachten.

Simplified plan of the 12th-century settlement.

1: building;

2: ditches.

van enkele Merovingische scherven. Deze werden meestal aangetroffen als residueel materiaal in jongere sporen. Het betreft zowel fragmenten van op de draaischijf vervaardigde *biconi* - al dan niet voorzien van radstempelversiering - als zgn. Eifelwaar of handgevormd aardewerk met plantaardige verschraling ¹⁷.

2.3.2 De volle middeleeuwen

Tot de belangrijkste bevindingen van het onderzoek behoort ongetwijfeld de vondst van een kleine agrarische nederzetting uit de volle middeleeuwen (11e-12e eeuw). Deze werd aangetroffen in de zuidoostelijk hoek van terrein B en omvatte verschillende afvalkuilen en de resten van één OW-gerichte houtbouw, ingeplant op een erf begrensd door afwateringsgreppels. Bij enkele paalsporen was het onderste hout

van de palen nog gedeeltelijk *in situ* bewaard gebleven.

Het gebouw zelf zal wellicht een woonstalhuis geweest zijn. Een eerste voorlopige interpretatie van de plattegrond laat toe twee delen te onderscheiden: een éenschipig woongedeelte van 4 op 8 m en een driebeukige stal van 6,5 m op 6,5 m (fig. 13). In het midden van het stalgedeelte werden een tweetal kuilen aangetroffen met zeer humeuze vulling. Het geheel was plotseling begrensd door afwateringsgreppels en brede grachten (fig. 14); deze laatste deelden het volledige terrein op in 4 grote sectoren. Het vondstenmateriaal uit de verschillende sporen omvat overwegend fragmenten van lokaal of regionaal vervaardigd gewoon grijs gebruiksaardewerk, alsmede een weinig importmateriaal uit het Rijnland (zgn. Pingsdorfceraamiek) of de Maasvallei (zgn. Andennenaar). Verder valt de aanwezigheid op te merken van enkele strijkglas-

17 Hollevoet 1992, 219.

fragmenten, slakkig materiaal en verscheidene fragmenten van benen glissen.

Buiten de eigenlijke bewoningszone zijn de sporen uit de volle middeleeuwen eerder schaars. Ten noorden ervan vonden we nog een vrij grote boomkuil. Op terrein A werd een NW-georiënteerde gracht aangesneden; deze splitste het terrein op in twee ongelijke stukken en sloot mogelijk aan bij een poel die we aantroffen op de noordelijke rand van het terrein.

2.3.3 De laat- en post-middeleeuwse periode

Weinig talrijk zijn de laat- en post-middeleeuwse sporen. Het betreft onder meer recente drainagegreppels en de restanten van het vroegere veldindelingssysteem. Enkele drinkpoelen leverden o.m. Rijnlands steengoed uit de 15e-16e eeuw op. Verder werden ook, verspreid over beide terreinen, kleine of middelgrote kuilen aangesneden waarvan sommige mogelijk als zavel- of rooikuil te interpreteren zijn. Verscheidene kuilen bevatten de resten van rundskadavers terwijl nog andere tot in een vrij recente periode als stortplaats voor huishoudelijk en ander afval werden gebruikt.

Tenslotte kwamen ook enkele opmerkelijke losse vondsten aan het licht. Het betreft metalen voorwerpen die niet zelden met behulp van een metaaldetector werden aangetroffen¹⁸. We vermelden hier slechts enkele bronzen gespen en beslagplaatjes, een mondharpje en diverse munten: o.m. een gehalveerd 13e eeuws zilveren deniertje (fig. 15: 1), een gouden schild geslagen onder Filips IV van Valois (tweede kwart 14e eeuw) (fig. 15: 2) en een zilveren Spaanse real uit het einde van de 15e of het begin van de 16e eeuw (fig. 15: 3)¹⁹.

3 Nabeschouwingen

Het recent doorgevoerde onderzoek heeft reeds heel wat informatie opgeleverd. Voor de Romeinse periode vullen de nieuwe gegevens het beeld, verkregen door de vroegere opgravingen aan, terwijl voor de jongere periodes de aangetroffen sporen - hoe schaars ook - een licht werpen op een vooralsnog archeologisch minder goed gedocumenteerd aspect van het Oudenburgse verleden.

14 *Hypothetische reconstructie van het woonstal-huis (realisatie Y. Hollevoet).*

Hypothetic reconstruction of the combined dwelling and byre house (realised by Y. Hollevoet).

Wellicht omwille van hun excentrische ligging ten opzichte van de eigenlijke kern van de Romeinse nederzetting werden op geen der terreinen duidelijke Romeinse gebouwsporen aangetroffen. De eigenlijke bewoningszone bevond zich tijdens het Hoge Keizerrijk overwegend - zoniet uitsluitend - op de meer noordelijk gelegen zandige opduiking, waar later ook het middeleeuwse Oudenburg tot ontwikkeling zou komen²⁰. Wel laten de aangesneden sporen toe een nog vrij onduidelijk beeld te vormen van wat zich in de periferie van de eigenlijke nederzetting afspeelde: de lager gelegen, vrij vochtige terreinen waren opgesplitst in kleine perceeltjes waarop misschien vee werd gehouden, maar die men vaak ook gebruikte om zich te ontdoen van kleine hoeveelheden huishoudelijk afval. Ongetwijfeld zal de studie van het botanische materiaal, de keverresten en het kleine botanische materiaal nieuwe informatie opleveren omtrent het milieu rond de nederzetting in het begin van de 3e eeuw. Op dat vlak opent het uitgevoerde mijtenonderzoek reeds heel wat nieuwe perspectieven²¹.

Verder valt de vondst van een nieuw grafveld aan te stippen. Het betreft reeds het derde dat te Oudenburg werd aangetroffen, maar het eerste dat dagtekent uit het Hoge Keizerrijk²². Het is ook het eerste waarin het ritueel van lijkverbranding ook vertegenwoordigd is. De crematies zijn doorgaans van het type der brandrestengraven. Dit type komt vrij frequent voor in de Scheldevallei²³, maar wordt de jongste jaren evenwel ook meer en meer aangetroffen in het kustgebied²⁴. De graven laten toe enkele duidelijke grafrituelen te onderscheiden waarvan sommige - o.a. het breken van aardewerkgiftten vóór de eigenlijke

18 Een bijzonder woord van dank richten we tot de heer P. Vanwanzele die de meeste metaalvondsten heeft aangetroffen. Alle door hem ingezamelde stukken werden aan het IAP geschonken en maken nu deel uit van het vondstenbestand van het instituut.

19 Voor de determinatie van de middeleeuwse en jongere munten kon beroep gedaan worden op de heer S. Vandenberghe (Stedelijke Musea, Brugge), waarvoor onze bijzondere dank.

20 Creus 1975, 35-36; Hollevoet 1987a, 48-49; Thoen 1978, 109.

21 Zie de bijdrage van J. Schelvis & A. Eryvynck, *Mijten (Acari) als ecologische indicatoren in de archeologie. Onderzoek van de Romeinse vindplaats Oudenburg (prov. West-Vlaanderen)*, in dit volume p. 175-189.

22 Voor de overige grafvelden zie Mertens & Van Impe 1971.

23 Van Doorselaer 1969; Van Doorselaer & Rogge 1985; Vermeulen 1992, 227-234.

24 Thoen 1978, 79 en ongepubliceerde vondsten uit Roksem (stad Oudenburg), Zerkegem (gemeente Jabbeke) en Jabbeke.

15 Laat- en post-middeleeuwse munten. Sch. 1:1.

Late and post-medieval coins. Scale 1:1.

verbranding - reeds op andere necropolen werden onderscheiden²⁵ maar waarvan andere vooralsnog enkel in deze *regio* lijken voor te komen: we denken hier meer bepaald aan het plaatsen van een kleine hoeveelheid verbrand been samen met de grafgiften in de nis²⁶. Verder onderzoek van dit grafveld kan dan ook bijkomende informatie opleveren met betrekking tot onze kennis van de Romeinse grafgebruiken tijdens het Hoge Keizerrijk.

Laat-Romeinse karresporen werden op beide terreinen aangetroffen. Ze illustreren duidelijk dat tijdens de tweede helft van de 4e of het begin van de 5e eeuw het gebied enkel nog als doorgangsroute naar het zuiden fungeerde.

Hoewel heel wat minder talrijk dan deze uit de Romeinse tijd, leverden de jongere vondsten en sporen eveneens belangrijke informatie op. In de eerste plaats valt hier de vondst van Merovingisch schervenmateriaal te vermelden. Deze vondst illustreert duidelijk dat, in tegenstelling tot wat vroeger algemeen werd verondersteld²⁷, de zandopduiking met het *castellum* tijdens de vroege middeleeuwen niet helemaal ontvolkt was. In 1987 werden reeds vroeg-middeleeuwse bewoningssporen aangesneden langs de Ettelgemsestraat, zowat 700 m meer oostwaarts²⁸. Evenals te Aardenburg zullen de ruïnes van de Romeinse stenen versterking ongetwijfeld een grote aantrekkingskracht uitgeoefend hebben²⁹.

Tenslotte moet gewezen worden op de resten van een kleine landelijke bewonings-

kern uit de volle middeleeuwen. Het is pas de jongste jaren dat, in navolging van de ons omringende landen, meer en meer aandacht wordt besteed aan dergelijke sites. Opmerkelijk is hier vooral dat het grondplan van het hoofdgebouw geen gelijkenissen vertoont met de zgn. bootvormige huisplattegronden zoals vooral gekend uit talrijke Nederlandse opgravingen³⁰. Verder onderzoek in de *regio* zal moeten uitmaken in welke mate dit afwijkend patroon kan gekoppeld worden aan een eigen, streekgebonden evolutie in de middeleeuwse houtbouwtraditie³¹.

SUMMARY

Tracing under the Sports-Ground. Roman and Medieval Remains South of the 'Stedebeek' at Oudenburg (prov. of West-Flanders)

During the last years, the *Institute for the Archaeological Heritage* of the Flemish Community resumed research on the important site of Oudenburg. New excavations were carried out south of the city center (fig. 1) in an area threatened by the extension of a sports-ground. Several Roman pits had already been discovered in 1988 when digging a trench in the football-field (fig. 2: 1); one of them yielded among other things fragments of a terra sigillata bowl of form Drag. 37, probably originating from the work-shops of Comitalis VI in Rheinzabern (fig. 11: A). Preventive digs were carried out on two adjoining fields A-B (fig. 2: 2-3).

The excavations provided new elements to our knowledge of Oudenburg's Roman past. Some stray-finds are however of an older date: a small quantity of lithic material demonstrates a human presence in the area during the neolithic or early Bronze-Age: an arrow-head (fig. 3: 1), a scraper (fig. 3: 2), several fragments of polished axes as well as a refreshing flake. A fragment of a bronze tripod candelabrum with animal heads, alleged to be of late Iron-Age or early Roman date, can also be mentioned (fig. 4).

A thus far unknown Roman cemetery was discovered in field A; it is the first one which can be dated to the mid-Roman period: second half of the 2nd and first half of the 3rd centuries. About 70 graves were

25 Van Doorselaer 1967, 115; Tuffreau-Libre 1992, 121-123.

26 Dit ritueel lijkt ook voor te komen bij de graven van Jabbeke/Klein Strand (eigen waarnemingen, ongepubliceerd).

27 Verhulst 1977, 182 & 191.

28 Hollevoet 1987b.

29 Trimpe Burger 1985, 344.

30 Verhoeven & Vreene-geoor 1991, 69.

31 Zie daarover ook onze bijdrage over een middeleeuwse landelijke bewoning langs de Meerbeekstraat te Snellegem (gem. Jabbeke) in dit volume, p. 227-235.

excavated. The majority are cremation graves of a type with pile-remains (*Brandgrubengräber*). They are usually rather small and provided with a niche in which the grave-goods were placed (fig. 5-7): namely, pottery (beakers, jugs, dishes, etc.) sometimes accompanied by a coin. Inhumation graves only occur in small number and are usually empty of goods (fig. 8).

Field B also provided a large quantity of mid-Roman remains. They belong exclusively to a complex system of ditches, pools and wells (fig. 9: 1). The whole is probably related to an agrarian use of the area, apparently located just outside the inhabited zone of the *vicus*. The different features yielded a large quantity of pottery dating from the first half of the 3rd century. The refitting of certain pieces (fig. 10) contributes to a better understanding of the filling process of the different features. The recovered pottery includes luxury goods as well as common wares (fig. 11: B). One of the ditches yielded a *nicolo intaglio*, illustrating a hunting scene.

Remains of late Roman period are scarce on both fields. They consist only of cart-tracks (fig. 9: 2) yielding among other things so-called Eifel pottery (fig. 11: C), dating from the second half of the 4th and the early 5th century. A few stray finds of pottery also indicate the presence of a nearby Merovingian settlement in the neighbourhood of the late Roman *castellum*.

The occupation of a small farm, the remains of which were discovered in the south corner of field B, along the *Bekestraat*, probably dates from the 12th century. The site was moated on all four sides (fig. 13) and consisted of only one main building, probably combining dwelling and byre (fig. 14). The plan of this byre-house differs in many aspects from the plan of boat-shaped houses known in the Netherlands and the Antwerp region. This leads us to assume a proper evolution of traditional rural house-building in the coastal region.

Elements posterior to the occupation of this settlement are scarce on both examined fields. They consist mainly of pits and ditches or of small metal objects found without context: a Jew's harp, copper alloy buckles and bucklets, and several coins, among which one of gold and two of silver (fig. 15).

BIBLIOGRAFIE

BOUCHER S. 1990: Les bronzes figurés. In: *Les Celtes en France du Nord et en Belgique VIe-Ier siècle avant J.-C.*, s.l. (Bruxelles), 160.

CALLEBAUT D., PIETERS M. & VAN DURME L. 1987: De Sint-Pietersabdij te Dikkelvenne, *Archaeologia Belgica* n.r. III, 265-268.

CREUS I. 1975: *De Gallo-Romeinse nederzetting onder het laat-Romeinse grafveld van Oudenburg*, *Archaeologia Belgica* 179, Brussel.

DE LAET S.J. 1973 : Données nouvelles sur la survivance du culte celtique du foyer dans la cité des Nerviens à l'époque romaine. In: *Estudios dedicados al Profesor Dr. Luis Pericot*, Barcelona, 323-332 (= *Studia Historica Gandensia* 176).

FAIDER-FEYTMANS G. 1979: *Les bronzes romains de Belgique*, Mainz.

FULFORD M. 1977: Pottery and Britain's Foreign Trade in the Later Roman Period. In: PEACOCK D.P.S. (ed.), *Pottery and Early Commerce*, London, 35-84.

HODDER I. 1982: *The present past*, New York.

HOFMAN J.L. 1992: Putting the Pieces Together: An Introduction to Refitting. In: HOFMAN J.L. & ENLOE J.G., *Piecing Together the Past: Applications of Refitting Studies in Archaeology*, BAR S578, Oxford, 1-20.

HOLLEVOET Y. 1985: *Archeologisch onderzoek in de gemeente Oudenburg. Prospectie - analyse - synthese*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent.

HOLLEVOET Y. 1987a: Prospectie in Oudenburg. In THOEN H. (red.), *De Romeinen langs de Vlaamse Kust*, Brussel, 48-50.

HOLLEVOET Y. 1987b: Oudenburg (W.-VI.), *Archeologie*, 137.

HOLLEVOET Y. 1990a: Archeoscopie van een stad: het Oudenburgse bodemarchief doorge-licht. In: *Vlaamse Archeologie. Opgravingen in binnen- en buitenland*, Vlaanderen 231, Oudenburg, 41-44.

HOLLEVOET Y. 1990b: Oudenburg (W.-VI.): Romeinse bewoningssporen, *Archeologie*, 61.

HOLLEVOET Y. 1992: Early-Medieval Hand Made Pottery from Settlement Sites in Coastal Flanders (Belgium). In: *Medieval Europe 1992: Technology and Innovation*, Pre-printed Papers 3, 217-222.

- HÜBENER W. 1968: Eine Studie zur spätrömischen Rädchensigillata (Argonnensigillata), *Bonner Jahrbücher* 168, 241-298.
- KARNITSCH P. 1959: Die *Reliefsigillata* von *Ovilava*, Linz.
- LUDOWICI W. & RICKEN H. 1948: *Die Bilderschüsseln der Römischen Töpfer von Rheinzabern. Tafelband*, Speyer.
- MERTENS J. & VAN IMPE L. 1971: *Het laat-Romeins grafveld van Oudenburg*, Archaeologia Belgica 135, Brussel.
- MOORHOUSE S. 1986: Non-Dating Uses of Medieval Pottery, *Medieval Ceramics* 10, 85-124.
- RICKEN H. & FISCHER Ch. 1963: *Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinzabern. Text*, Bonn.
- SAS K. 1992: *Studie van de Romeinse gemmen - intaglio's en cameeën - in België*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent.
- SCHIFFER M.B. 1987: *Formation Processes of the Archaeological Record*, Albuquerque.
- THOEN H. 1978: *De Belgische Kustvlakte in de Romeinse Tijd*, Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren XL, Nr. 88, Brussel.
- TRIMPE-BURGER J.A. 1985: Aardenburg - Rodanburg - Burg aan de Rudannâ, *Naamkunde* 17 (Feestbundel voor Maurits Gysseling), 335-346.
- TUFFREAU-LIBRE M. 1980: *La céramique commune gallo-romaine dans le Nord de la France (Nord - Pas-de-Calais)*, Lille.
- TUFFREAU-LIBRE M. 1988: Les faciès régionaux de la céramique gallo-romaine du Nord de la France et du Bassin Parisien, *Helinium* XXVIII, 81-112.
- TUFFREAU-LIBRE M. 1992: *La céramique en Gaule romaine*, Paris.
- UNVERZAGT W. 1916: *Die Keramik des Kastells Alzei*, Materialien zur römisch-germanischen Keramik II, Frankfurt a. M.
- VAN DE WEERD H. & DE LAET S.J. 1943: Bronzen beeldjes uit het Museum van Aalst, *Gentse Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis* IX, 7-15.
- VAN DOORSELAER A. 1967: Les nécropoles d'époque romaine en Gaule septentrionale, *Dissertationes Archaeologicae Gandenses* X, Brugge.
- VAN DOORSELAER A. 1969: Typische Gallo-Romeinse brandrestengraven in de Scheldevallei, *Helinium* IX, 118-137.
- VAN DOORSELAER A. & ROGGE M. 1985: Continuité d'un rite funéraire spécifique dans la vallée de l'Escaut, de l'âge du fer au haut Moyen Age. In: Mélanges d'archéologie nationale offerts au R.P. André Wankenne S.J. pour son 75e anniversaire, *Les études classiques* LII, n° 1, 153-170.
- VERHOEVEN A. & VREENEGOR E. 1991: Middeleeuwse nederzettingen op de zandgronden. In: BIJSTERVELD A.J. e.a. (red.), *Middeleeuwen in beweging*, 's Hertogenbosch, 59-76 (ROB-overdrukken 395).
- VERHULST A. 1977: An aspect of the question of continuity between antiquity and middle ages: the origin of the Flemish cities between the North Sea and the Scheldt, *Journal of Medieval History* 3, 175-205 (*Studia Historica Gandensia* 217).
- VERMEULEN F. 1992: *Tussen Leie en Schelde. Archeologische inventaris en studie van de Romeinse bewoning in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek*, Archeologisch Inventaris Vlaanderen - Buitengewone reeks 1, Gent.